

12. Визначення правового статусу професійного досвіду представника за договорами на оформлення представництва. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 6. С. 100–103.
13. Шершеневич Г.Ф. Курс русского гражданского права. М.: Статут, 2005. 461 с.
14. Суханов Е.А. Гражданское право: учебник: в 2-х т. М.: БЕК, 2000. Том 2. Полутом 1. 860 с.
15. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. М.: Статут, 2002.
16. Цивільний кодекс України № 435–IV від 16 лютого 2003 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
17. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України № 3480–IV від 23 лютого 2006 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.
18. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України № 2806–IV від 6 вересня 2005 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
19. Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): постанова Кабінету Міністрів України № 545 від 1 червня 1994 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-94-%D0%BF>.

ДЮКАРЄВА К. Ю.,
асистент кафедри інтелектуальної
власності, інформаційного
та корпоративного права
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 347. 788

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИНИКНЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СПІВАВТОРІВ НАУКОВОГО ТВОРУ

У статті проаналізовані положення чинного законодавства України та міжнародно-правових актів, правові позиції вищих судових інстанцій, досліджено юридичні факти, що є підставою для виникнення авторських прав на науковий твір, створений у співавторстві.

Ключові слова: співавтори, науковий твір, підстави для виникнення прав інтелектуальної власності, презумпція авторства.

В статье проанализированы положения действующего законодательства Украины и международно-правовых актов, правовые позиции высших судебных инстанций, исследованы юридические факты, служащие основанием для возникновения авторских прав на научное произведение, созданное в соавторстве.

Ключевые слова: соавторы, научное произведение, основания для возникновения прав интеллектуальной собственности, презумпция авторства.

The article analyzes the provisions of the current legislation of Ukraine and international legal acts, legal positions of the higher courts, investigates the legal facts that serve as the basis for the origin of copyright in the work of science, created in co-authorship.

Key words: co-authors, product of science, basis for emergence of intellectual property rights, presumption of authorship.

Вступ. У науковій літературі відсутні комплексні цивілістичні дослідження підстав для виникнення прав інтелектуальної власності співавторів наукових творів. Їх дослідження здійснювалося в межах ширшого кола питань, пов'язаних з авторством загалом. Це, зокрема, наукові праці Р.Б. Шишки, О.В. Зайця, Г.О. Ульянової, О.І. Харитонової, О.П. Орлюк, О.С. Яворської, О.О. Ізбаш. Однак для встановлення справжнього авторства осіб, які спільно працюють над науковим твором, це має не лише теоретичне, але й велике практичне значення. Отже, комплексне дослідження та з'ясування тих обставин, що є підставою для виникнення авторських прав співавторів наукового твору, є актуальним та відповідає практичним потребам.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення юридичного складу, що є підставою для виникнення авторських прав на науковий твір, створений у співавторстві.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права» [1], авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Це положення справедливе і щодо створення твору в співавторстві. Між співавторами виникають правовідносини з факту створення твору. Змістом цих правовідносин є особисті немайнові та майнові права співавторів на спільно створений твір та права кожного на створену ним частку.

Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

На захист прав творця спрямована презумпція авторства. Презумпція (лат. *presumptio* – «припущення») – закріплене в нормах права припущення про наявність чи відсутність фактів, які мають юридичне значення. На законодавчому рівні поняття «презумпція» не закріплено. Але його широко використовують науковці, на нього покликаються в правозастосовній діяльності. Будь-яка презумпція не є достовірним фактом. Це припущення про наявність факту, який вважається дійсним, реальним, наявним, поки не буде встановленим (зазвичай судовим) порядком доведено інше. Правова презумпція безпосередньо закріплена в правовій нормі як імперативне правило. Це правило діє до того моменту, поки інше не буде встановлено правозастосовним рішенням компетентного органу [2].

Презумпція авторства сформульована в ч. 1 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права»: за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору. Майже аналогічне положення зафіксоване у ст. 435 ЦК України [3]: за відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору. Примірником твору, як зазначено в ст. 1 Закону, є його копія, виконана в будь-якій матеріальній формі.

Отже, з огляду на наведене, презумпція авторства може бути застосована, якщо твір наявний у матеріальній формі. Однак об'єктом правової охорони є також усні твори (п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону), наприклад, лекція, в якій виголошені якісь наукові концепції, обґрунтовані явища, процеси тощо. Якщо авторське право на усний твір захищається так само, як і на твори, виражені в матеріальній формі, то чи можна застосувати презумпцію авторства в такому разі? Адже в усних творах неможливо позначити імені їхнього автора. Можливо, варто застосувати презумпцію авторства щодо усних творів за аналогією з її застосуванням щодо примірників творів: автором усного твору вважається особа, що його проголосувала, якщо не доведено іншого.

Безперечно, що в разі усного проголошення твору його автор має покликатися на інших авторів із зазначенням їхнього імені в разі використання їхніх наукових доробків (наприклад, цитат, позицій, аргументів, методів, способів вирішення задач тощо).

Як зазначено в постанові Пленуму Вищого господарського суду (далі – ВГС) України № 12 від 17 жовтня 2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [4], під час розгляду справ про захист авторських прав господарським судам варто виходити із презумпції авторства. Інші докази, пов'язані з авторством твору, досліджуються лише в разі, якщо авторство даної особи на твір оспорується або заперечується.

У ст. III Всесвітньої конвенції про авторське право від 1952 р. [5] зазначено, що будь-яка договірна держава, за внутрішнім законодавством якої неодмінною умовою охорони авторського права є дотримання формальностей, як-от: депонування примірників, реєстрація, застереження про збереження авторського права, нотаріальні посвідчення тощо, має вважати ці вимоги виконаними щодо всіх творів, які охороняються на підставі цієї Конвенції, вперше випущені у світ поза територією цієї держави, автори яких не є її громадянами, якщо, починаючи з першого випуску у світ цих творів, усі їх примірники, випущені з дозволу автора або будь-якого іншого власника його прав, носитимуть знак «С» із зазначенням імені власника авторського права і року першого видання. Цей знак, ім'я і рік випуску мають бути розташовані таким чином і на такому місці, які б ясно показували, що авторське право зберігається.

Всесвітня конвенція надає будь-якій договірній державі право вимагати додержання формальностей чи інших умов для додержання та здійснення авторського права.

Відповідно до положень Бернської конвенції (ст. 15) [6], для того, щоб автор літературних і художніх творів розглядався, за відсутності доказів протилежного, як такий і допускався в країнах Європейського Союзу до порушення судового переслідування проти контрафакторів, достатньо, щоб його ім'я було позначене на творі у звичайний спосіб.

Отже, загальновизнаним знаком охорони авторського права є таке зображення – © (від англійського *copyright* – «авторське право») із зазначенням імені власника авторського права і року першого видання.

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права», особа, яка має авторське право (автор, правонаступник, інша особа) для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, який складається з таких елементів:

- латинська літера «С», обведена колом (зображення знаку не наводиться);
- ім'я особи, яка має авторське право;
- рік першої публікації твору, що збігається з положеннями Всесвітньої конвенції.

Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Автор має право зареєструвати своє авторство. З фактом державної реєстрації авторських прав не пов'язані конкретні правові наслідки. Наявність чи відсутність такої реєстрації не впливає на виникнення та можливість здійснення суб'єктами особистих немайнових чи майнових прав на створений спільною творчою працею твір.

Порядок державної реєстрації авторського права визначений постановою Кабінету Міністрів України [7]. Для державної реєстрації авторського права до Державної установи інтелектуальної власності подається заявка, що має містити:

а) заяву встановленого зразка, викладену українською мовою;

б) примірник твору (оприлюднений чи неоприлюднений) у матеріальній формі. Залежно від того, щодо якого об'єкта авторського права подано заявку на реєстрацію, примірник твору подається в належній матеріальній формі, наприклад: літературні письмові твори – у друкованому вигляді мовою оригіналу на паперовому або електронному носії; усні твори – у друкованому вигляді мовою оригіналу на паперовому або електронному носії чи у вигляді звукозапису; комп'ютерні програми – у вигляді вихідного тексту (фрагментів вихідного тексту) програми в обсязі, необхідному для її ідентифікації; музичні твори з текстом і без тексту – у вигляді нотного запису або звукозапису, а текст – у друкованому вигляді мовою оригіналу на паперовому або електронному носії тощо;

в) документ, що свідчить про факт і дату оприлюднення твору;

г) документ про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права на твір;

г) документ про сплату державного мита за видачу свідоцтва про державну реєстрацію.

Подання інших документів вимагається, якщо заявку подає не автор, а його представник – довіреність на такі повноваження; якщо по реєстрацію звертається правонаступник автора – то відповідні документи, на підставі яких відбувся перехід прав тощо.

Відповідальність за достатність та достовірність інформації, що наведена в заявці, несе автор або особа, яка звертається про державну реєстрацію.

Заявка про реєстрацію авторського права приймається до розгляду після одержання установою всіх документів. Розгляд заявки й ухвалення рішення про реєстрацію авторського права на твір здійснюється протягом місяця від дати надходження до установи правильно оформлених документів. Державна установа не проводить експертизи твору і не встановлює факт виникнення авторства.

На підставі рішення про реєстрацію авторського права на твір відомості про це заносяться до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір. Запис про реєстрацію авторського права на твір, що заносяться до Державного реєстру, містить такі відомості:

- номер заявки на реєстрацію авторського права на твір;
- дату її подання;
- номер реєстрації авторського права, який є номером свідоцтва;
- дату реєстрації авторського права на твір;
- дату публікації відомостей про видачу свідоцтва та номер офіційного бюлетеня;
- відомості про сферу творчої діяльності, до якої належить твір;
- об'єкт авторського права, до якого належить твір;
- вид і повну назву твору;
- дані про походження твору (похідний, непохідний);
- дані про створення твору (за службовим завданням, за договором, із власної ініціативи);
- прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів) твору, дату його (їх) народження, повну поштову адресу;
- дані про те, як автор буде згадуватися в офіційних публікаціях (під власним ім'ям, анонімно чи під псевдонімом). Автор твору має право заборонити згадувати своє ім'я або вимагати зазначення псевдоніма в офіційному бюлетені і в каталозі державних реєстрацій авторського права;
- вихідні дані оприлюдненого твору (за наявності).

Після здійснення реєстрації установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені установленим порядком відомості про реєстрацію авторського права на твір.

У процесі ведення Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір до нього можуть бути внесені різні відомості за клопотанням автора (щодо зміни прізвища, імені та по батькові автора (авторів) твору; зміни складу авторів тощо) чи за рішенням суду (у разі визнання реєстрації недійсною на підставах, встановлених законом).

Державна служба в місячний строк від дати реєстрації видає безпосередньо (або надсилає) автору чи іншій особі, якій належать авторські права, свідоцтво встановленого зразка.

Отже, факт державної реєстрації авторського права має повідомне (інформаційне) значення та може слугувати лише як додатковий доказ у разі оспорювання авторства.

Відповідно до ст. 13 Закону «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам незалежно від того, утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Аналогічна норма встановлена і в ст. 436 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, проте з уточненням, що частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору. Зазначені положення застосовуються в разі співавторства на твори науки.

Для встановлення факту співавторства з виникненням відповідних правовідносин між особами необхідно встановити факт єдиного творчого задуму, у результаті втілення якого створюється цілісний твір. Створення твору в співавторстві має визнаватися його авторами. Це може бути підтверджено зазначенням імен співавторів на примірнику твору, волевиявленням співавторів, що виражене в договорах про передання прав, у публічних заявах тощо.

У ст. 13 Закону «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що відносини між співавторами визначаються угодою (договором), укладеною між ними. На мою думку, виникнення співавторства на твір, створений спільною творчою працею, не може пов'язуватися з фактом наявності чи відсутності договору між ними, а також ставитися в залежність від часу укладення такого договору: до створення твору, у процесі його створення чи вже після завершення праці над твором. Договір між співавторами може бути укладеним як до, так і в процесі створення твору. Не виключена можливість його укладення вже після створення твору.

Договір між співавторами за своєю правовою природою є цивільним договором, що може бути спрямованим або спрямований на створення об'єкта інтелектуальної власності, в якому урегульовані розподіл майнових прав інтелектуальної власності між його сторонами, майбутні дії щодо використання твору тощо. Однак цей договір не є самостійною правовою підставою для виникнення авторських прав у співавторів. Його не можна розглядати і як правову підставу для розпорядження майновими правами співавторів, оскільки таке розпорядження здійснюється на підставі інших договорів, перелік яких визначений у ст. 1107 ЦК України. На думку О.С. Яворської, це організаційний договір, що в сукупності з іншими юридичними фактами (фактом створення твору, фактом укладення договору щодо використання твору тощо) є підставою для набуття та здійснення майнових прав на твір, створений у співавторстві [8].

Як було зазначено вище, у науковому творі, створеному у співавторстві, можуть описуватися рішення, концепції, задачі, що не охороняються авторським правом. У такому разі для всебічної охорони прав його суб'єктів потрібно застосовувати підходи патентного права. Правова охорона такого твору буде мати комплексний характер.

Висновки. Отже, на підставі вищезазначеного можна дійти таких висновків. Юридичним складом, що слугує правовою підставою для виникнення авторських прав на твір науки, створений у співавторстві, є:

- 1) факт спільної творчої співпраці, спрямованої на досягнення єдиного спільного результату у формі завершеного об'єкта;
- 2) факт створення наукового твору як єдиного цілісного об'єкта;
- 3) укладення договору між співавторами (факультативний юридичний факт);
- 4) державна реєстрація авторських прав (факультативний юридичний факт);
- 5) патентування об'єктів, що описані у творі, якщо охорона прав співавторів не досягається за допомогою норм авторського права (факультативний юридичний факт).

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. С. 64.
2. Яворська О.С. Презумпція авторства та її значення у судовій практиці. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2016. Випуск 62. С. 99–106.
3. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. С. 356.
4. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
5. Всесвітня конвенція про авторське право. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 2004. № 4. Кн. 1. 816 с.
6. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Офіційний вісник України. 2007. № 75. С. 2809.
7. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: затверджено постановою КМ України від 27 грудня 2001 р. Офіційний вісник України. 2001. № 52. С. 2369.
8. Інтелектуальне право України: підручник / за заг. ред. О.С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 608 с.

